

BİR MEŞRUIYET MEKÂNI OLARAK BALOLAR VE BALOLARIN
CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ROMANINA YANSIMALARI
BALOS AS PLACES OF RECOGNITION DURING AND THE
REFLECTIONS OF THE TURKISH NOVEL OF THE REPUBLICAN
REVOLUTION

HATİCE GÜNDOĞAN

Dr. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Rektörlük, Türk Dili Bölümü
Dr. Kırşehir Ahi Evran University, Rectorate, Turkish Language Department
hgundogan@ahievran.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-7764-3720>

Atıf / Citation

Gündoğan, i H. 2021. "Bir Meşruiyet Mekânı Olarak Balolar ve Baloların Cumhuriyet Dönemi Türk Romanına Yansımaları". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- Journal of Turkish Researches Institute*. 71, (Mayıs- May 2021). 271-285

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 20.01.2021
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 03.04.2021
Yayın Tarihi- *Date Published* : 15.05.2021
 : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4501>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by iThenticate programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- *Journal of Turkish Researches Institute*
TAED-71, Mayıs-May2021 Erzurum. ISSN 1300-9052 e-ISSN 2717-6851
www.turkiyatjournal.com
<http://dergipark.gov.tr/ataunitaead>

BİR MEŞRUIYET MEKÂNI OLARAK BALOLAR VE BALOLARIN
CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ROMANINA YANSIMALARI*
BALOS AS PLACES OF RECOGNITION DURING AND THE
REFLECTIONS OF THE TURKISH NOVEL OF THE REPUBLICAN
REVOLUTION

HATİCE GÜNDOĞAN

Öz

Balolar, Türk toplumunda on dokuzuncu yüzyıldan itibaren görülür. Önceleri davetlisi, sonraları ev sahibi olduğumuz bu eğlence kültürü Cumhuriyet'ten sonra resmîleşir. Kimi zaman toplanma, kimi zaman sosyal yardımlaşma amacıyla yapılan balolar, Cumhuriyet Dönemi romanımıza çeşitli özellikleriyle yansımıştır. Araştırmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin inşası sürecinde baloların dönem romanlarına yansıyan tarafları tespit edildi. Özellikle de o yıllarda Ankara'da bulunan, devlet yönetiminde görev üstlenmiş romancılarımızın, balo tarzı eğlence biçimlerine, yeni insan ve toplum modeline bakış açıları metin analizi yöntemiyle irdelendi. Romanlarda baloların, Batılı yaşam tarzının bir gereği olarak benimsendiği veya tam tersi bir bakış açısıyla Batılılaşmanın yanlış algılanmış bir yönü olarak görülüp eleştirildiği tespit edilmiştir. Romanların büyük bir kısmında ise balolar, kahramanların meşruiyet kazandığı mekânlar olarak kurguya dâhil edilir.

Anahtar Kelimeler: Roman, mekân, balo

Abstract

The balos are seen in Turkish society since the nineteenth century. This entertainment culture is formalized after the Republic. Sometimes gatherings, sometimes ballads made for the purpose of social assistance, reflected in various characteristics of the Republican period my romance. In study, the period novel reflected sides of the ball in the process of building the Republic of Turkey was detected. In particular, the texts of the analysis of the romantic novels, ball-style entertainment forms, new human and social models in Ankara, which were carried out in those years, were examined by means of text analysis. It has been found in the novels that balos are viewed as a misguided aspect of westernization by a western style of life, or vice versa. In most of the novels, balos are included as places where heroes gain legitimacy.

Key Words: Novel, space, balo.

* Bu makale, 12-14 Mayıs 2017 tarihinde Atatürk Üniversitesi'nde düzenlenen Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Bilgi Şöleni'nde sunulan sözlü bildirin genişletilmiş hâlidir.

Structured Abstract

Balls, which have been seen in Turkish society since the nineteenth century, are included in social life as a form of entertainment with its European roots. This entertainment culture, once we were guest and then hosted later, becomes official after the settlement of Republic. The balls for entertainment or just for gathering, and sometimes for charity, have been reflected in our novels since the Tanzimat Period.

Ottoman balls, which were compared to Europe in the novels of the Tanzimat period, were criticized for their debauchery and consumption, while in the novels of the Edebiyat-ı Cedide Period, they were seen as a form of entertainment belonging to the higher class and considered as a complementary element to social life. The writers of the Tanzimat and Edebiyat-ı Cedide period touched upon many issues such as the positioning of women in entertainment life, illegitimate relationships, behaviors of women and men, the commodification of women, the liberation of men in public life, consumption and debauchery over balls (Bulut, Vol: 6, Issue: 20, 2015).

Ahmet Midhat Efendi was the first to include ball entertainments in the Turkish novel. Ahmet Midhat Efendi, one of the most prolific writers of Turkish literature, approached with a critical attitude to Western-style entertainment that extends to debauchery and overconsumption, with the thought that it "harms the moral structure of the society" (Bulut, Vol: 6, Issue: 20, 2015,53). In the novel Edebiyat-ı Cedide, ball takes place as a part and indicator of the Western way of life. Unlike the Tanzimat novel, balls in this period are an integral element of social life. In the novels of, Halit Ziya's Aşk-ı Memnu (1899), Mehmet Rauf's Son Yıldız (1927), Karanfil ve Yasemin (1924), Bögürtlen (1926), Halas (1929), Adil Nami's Balo'dan Sonra (1915) Hasan Basri's Tango Yüzünden (1916), Yakup Kadri's Kiralık Konak (1922), the funny situations of snobby young people who are admirers of the West are explained in the context of the ball.

The balls, which are perceived as an indication that Turkish society has stepped into a brand new civilization, were reflected in the novels of the Republic period. Republic Balls, New Year's Eve balls, masquerade balls, charity balls (charity dinners) and house parties are gatherings with dance and alcohol in these novels. Balls take their place in novels as an occasion for Western-style male-female relationships, sense of entertainment, clothing style, behavioral models and a number of other innovations. It is a display case showing that the values of the Republic are adopted. On the other hand, it is depicted in novels who want to take part in bureaucracy -particularly- attends to these balls because they provide them at certain level of recognition.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu's Ankara novel is the novel that gives the most place to the ball among the novels of the Republic Period. In the novel, ballroom entertainments, such as ball, are included in social life right after the National Struggle and are remarkable with their abundance. In this entertainment culture that surrounds Ankara with a ball, a soiree or a tea party held every day, heroes try to prove their reclame in various ways. Since they have the opportunity to get to know the Ankara elite and give the feeling that they belong to that segment, they do not miss such invitations even though they do not have to attend. In the New Year's Eve party of 1927, the most famous ball of the period, attention is drawn to the distance between the guests attending the ball and the ordinary people following them (Karaosmanoğlu, 2009, 113). The heroes who constantly question

themselves and the state of the country in the novel remark that the revolution is perceived wrongly and the changes or comfort in the external elements of daily life do not mean as a revolution, then the prosperity and happiness which was brought by the years of revolution are benefited by incompetent people, the reforms create a new life pattern in Ankara, but this pattern is endemic in our society. (Karaosmanoğlu, 2009, 123). The first ball in the Ankara novel is an environment where tradition and modernity, theory and practice constantly conflict. Employees of the embassies in Ankara are the role models of the Ankara elite in modern behaviour. Turks who are not used to this style of entertainment need to improve themselves in order to bow, dance in different styles, complete the night without getting drunk, and spend time without being jealous of their wife or husband. In the novel of Ankara, it is stated that balls don't belong to our culture, while the places where folk songs are sung and local dances are performed are affirmed.

In the novels written by Aka Gündüz, who was one of the writers of the Constitutional Monarchy Period and Republic Period and was also a deputy, balls are included as a requirement and result of Atatürk's principles and modern life. Aka Gündüz emphasized the social solidarity and solidarity mission of balls in her novels such as *Çapkın Kız*, *Çapraz Delikanlı*, *Ben Öldürmedim Kokain*. However, heroes prefer the balls to introduce their relatives to their social circles. New dance styles such as tango, blues, waltz, blackboton and charliston, whiskey which is seen as a gentle drink, is included in the social life of Ankara in this period.

In Sadri Ertem's novel *Bir Varmış Bir Yokmuş*, the hero of the novel, Sultan Abdülmecid, attends the ball given by the French Embassy. The author lists the elements of the ball with the expressions "wine, champagne, joy, women's voice, dances, the rustle of silky dresses of women, the alluring smell of multifarious lavenders". In Mehmet Rauf's novel *Halas, Nihat*, who established relations with an English family during the National Struggle Period, is told about meeting and influencing the daughter of this family, Beatrice, at the ball organized at the British Club (Mehmet Rauf, 2005: 55). In Halide Edib's novel *Zeyno'nun Oğlu* (1928), ball is expressed as the highest blessing of civilization (Adıvar, 2010, 49).

The Republic of Turkey entered into a Western model of modernization process after 1923. In this model, balls, one of the forms of entertainment in contemporary society, makes it possible to display the size of modern human behavior while providing new Turkey's cultural and social change. It is reflected in the Republic Period of Turkish novel with this aspect.

Giriş

Meşruiyet kelimesi TDK'nın Güncel Türkçe Sözlük'ünde "meşruluk" olarak tanımlanır. Meşru kelimesinin karşılığına baktığımızda da "geçerli olma durumu" yazdığını görürüz. (<http://tdk.gov.tr>, Son erişim tarihi: 2 Mayıs 2017) Meşruiyet kendiliğinden gerçekleşmez, başka bir kavramla temellendirilmesi gerekmektedir. Burada tek bir kavramdan söz etmek mümkün değildir. Toplumlar modernite ile tanıştıkça meşruiyetin dayandığı temel unsur da değişkenlik gösterir. Toplumlar değişim sürecine girdikçe, meşruiyetin de "üretilebilen bir katma değer" olarak rasyonelleştirildiği görülür.¹

Meşruiyet konusuna açıklık getirmek için Weber'in görüşlerine başvurabiliriz. Weber, üç meşruiyet modeli tanımlamıştır: geleneksel, yasal-ussal ve karizmatik. Geleneksel toplumlarda meşruiyetin kaynağı kutsallıktır. Kurallar kutsal değerler üzerine kuruludur ve bu kutsallıktan ötürü taraflar arasında bir anlayış birliği oluşmuştur. Geleneksel toplumlarda meşruiyet, bu anlayış birliğinden doğar (Weber, 2003: 275-377). Meşruiyet kavramının bir diğer dayanağı dine uygunluktur. Zaten kelimenin kökü şer'î, yani İslam'a uygun olan anlamına gelmektedir. Dolayısıyla dini kurallara uygunluk arttıkça meşruiyetin de artacağı mantığı kuvvet kazanır.

Yasalarla kurulan ulus devletlerde ise meşruiyetin kaynağı kutsal olandan topluma geçer. Bürokrasi, yasal-ussal meşruiyet anlayışının temel mekanizması olarak yerini alır.

"Kurallar, kavramlar ve kurumlar kişisellikten soyutlanmış ve biçimsel hale gelmişlerdir. Kurallar ırk ve din ayırımı gözetmeksizin toplumu yatayına keser. Yurttaş kavramı da yapay ve soyut bireyi gösterir. İtaat sınırlıdır ve sonuçları önceden belirlenen bir itaat haline gelmiştir. İtaat kişilere değil makamlardır. İtaat eden de vergi yükümlüsü, öğrenci vs. gibi soyut kavramlarla tanımlanır. Bireyler değil adeta roller ilişki halindedir. Bu durum rasyonalizasyonun kaynağıdır. Kadercilik terk edilmeye yüz tutmuştur. Hesabi iyi yapan üstün tutulduğundan uzmanlaşma gelişmiş, bürokrasi ortaya çıkmıştır" (Özev, 2005: 5).

Üçüncü meşruiyet modeli olan karizmatik meşruiyette ise az rastlanan, sıra dışı, alışılmamış gibi özelliklere sahip bir lidere hissedilen duygusal bağlar bu meşruiyetin temelini oluşturur. Karizmatik meşruiyet sorgulanmayı ve korkuyu bertaraf eder. Kitle ve lider bütünleşmesini sağlayacak mekân bu meşruiyette ön plana çıkmaktadır. Geleneksel toplumlardaki meşruiyetin kaynağı bir yerde kutsal olandan insan iradesine aktarılmış olur.

"Hukuk ve yönetim aygıtı yoktur. Kural liderin iki dudağı arasından çıkan sözdür. Liderin memurları değil yandaşları vardır. (...) Karizmatik meşruiyete özgü bir toplumdaki söz edilemez. Çünkü bu tip meşruiyet toplumsal depremlerde ve devrimlerde ortaya çıkar. Bir kırılma noktasını gösterir. Mevcut meşruiyet temelini çöktüğü ancak yenisinin ikame

¹ Çıkarların kurulu düzenle ve kutsal değerlerle çatıştığı durumlarda, yeni siyasî ortamlar ve yeni değerler üretilmelidir. Özev'e göre ulusalcılık ve liberalizm gibi ideolojiler yeni siyasî ortamın rahat işleyebilmesi için oluşturulmuş ideolojilerdir. Marksist-Sosyalist ideoloji de ekonomiye yön verme amacıyla üretilmiş bir ideolojidir (Özev, 2005:12).

edilemediği anı gösterir. Karizmatik lider döneminden sonra bu düzenin sıradanlaştırılması bir sorun haline gelir” (Oktay, 2003: 48-54).

Meşruiyet kelimesine siyaseti tanımlayan cümlelerde de rastlayabiliyoruz. Cemil Oktay siyaseti “bir toplumda meşru otoriteye dayanmak suretiyle yapılan varlık ve değer dağıtma faaliyeti” şeklinde ifade eder (Özev 2005).

Cumhuriyet Dönemi, tarihimizde siyasî anlamda hızlı gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Önemli siyasî ve sosyal gelişmelerin yanı sıra, inkılâplar, çalkantılar, dil ve edebiyat hareketleri bakımından ayrı bir önem ve özellik taşır. Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle birlikte balolar, sosyal hayattaki değişimlere paralel olarak, modernleşme bağlamında, medenî dünyanın bir parçası olarak kendine Ankara, İstanbul ve İzmir’de yer edinir.

“Meşruiyet kazanmak Ankara söz konusu olduğunda hayati bir anlam ifade eder. Ankara’da bir değil birkaç odaktan meşruiyet kazanılması gerekir. Toplumsal yaşam, zihniyet dünyası ve gündelik hayat bağlamında Kemalist değerleri içselleştirmiş olmak, Ankara’nın bu eğlencelik mekânlarında kanıtlanmış olur. Bu bakımdan Ankara’da eğlenmek demek bir nevi var olma/ yok olma mücadelesinin içine girmek demektir” (Yıldırım 2009).

Cumhuriyet Dönemi’nde, Batı modelli bir modernleşme süreci hedeflenir. Bu model içerisinde, kadının geleneksel kimliğinden çıkması, kamusal alanda kendini göstermesi, ekonomi, siyaset ve yönetim alanlarında görev alması beklenir. Kurucu kadroya göre “kadın hür olmadıkça ve umumî hayata katılmadıkça, topluluğun durgun suyu dalgalanmayacak”tır (Atay: 473). Medenî kanunla Batılı kadınların bütün hakları Türk kadınına da verilir. Böylece kadınla erkek arasındaki her türlü hukuk farkı kaldırılmış olur. Yönetici kadro, düşündüğü kadın modelini eğitimle oluşturma yoluna giderken bir yandan da sosyokültürel faaliyetlerle çalışmalarını destekler. Özellikle yönetici kadronun etrafında bulunan hanımlar, Cumhuriyet rejiminin ideallerini benimseyen kadınların prototipi olarak her ortamda yerini alır. Çağdaş toplumların eğlence şekillerinden biri olan balo, hedeflenen çağdaş uygarlık seviyesine çıkmanın ilk adımı olarak görülen bir kadın hareketidir. Eğlence, sosyal dayanışma ve yardım gibi maksatlarla düzenlenen balolar, yeni Türkiye’nin kültürel ve sosyal değişimini sağlamakla birlikte, modern insanın davranış boyutunu sergilenmesine imkân verecektir.

1. Siyasî Kamunun Mekânı: Balolar

Avrupa kökenli bir eğlence türü olarak balo, Osmanlı Devleti’nin yüzünü Batı’ya çevirdiği andan itibaren yüksek zümreye ait bir eğlence türü olarak hayatımıza girer. Osmanlı Devlet erkânının davetlisi olduğu ilk balo 1829 yılında İngiltere’nin İstanbul sefiri tarafından Haliç’te bir gemide düzenlenir. II. Mahmut’un katıldığı bu eğlencenin ardından Sultan Abdülmecit 1856’da Fransa büyükelçiliğinde düzenlenen bir balonun davetlisi olur.

“Kadınlı-erkekli bir eğlenceye ilk kez katılan Osmanlı devlet adamları, Batılılaşma hareketinin sosyal hayattaki öncülüğünü üstlenerek farklı bir eğlence türünün kapısını aralamış ve eğlence kültürünün değişiminde de ilk adımı atmıştır, denilebilir” (Bulut, 2015).

Bilinen ilk maskeli balo, Sultan Abdülaziz döneminde Mustafa Fazıl Paşa'nın Çamlıca'daki köşkünde yapılır. Dönemin tanınmış edebiyatçılarından Namık Kemal ve Sami Bey'in birer entari giyip kırmızı kravat takarak balonun davetlileri arasında olduğu ifade edilmektedir. (Koçu, 1994, 3711) Böylece Avrupa'da 14. yüzyıldan itibaren elitlerin düğün törenlerinde yaptıkları bir merasim olan balo, eğlence hayatını renklendiren yeni bir unsur olarak aydın kesimin hayatına dahil olur.

Millî Mücadele Dönemi'nde de balo davetleri devam eder. 4 Ağustos 1920'de İstanbul Yat Kulübü'nde verilecek olan ilk balonun *“mükemmel ve parlak olması için”* bütün hazırlıklar yapılır ve İstanbul'a dönmek isteyenler için gece saat üçte vapur temin edilebileceğinin de haberi verilir (İsimsiz, 30 Temmuz 1920, 2). İlk balonun ardından 6 Ağustos 1925 gecesi Yat Kulübü'nde Tayyare Cemiyeti yararına verilen balo da *“parlak ve başarılı”* geçer.

“Bu baloya katılmak isteyen birçok erkek ve kadın bir gün önce Ada'ya giderek otellerde oda kiraladıklarından bütün oteller bir gün öncesinden dolmuştu. O gece baloya tahsis edilen salonlar ve bahçe hıncahuñ smokin giymiş erkeklerle, çoğu Türk olan ve çekici mücevherlerle süslü kadınlarla dolmuştu. Baloda hazır bulunanlar arasında Şükrü Kaya, Yahya Kemal, Mebus Ekrem Bey'ler, Şükrü Naili Paşa, İstanbul Valisi Muhittin Bey (Üstündağ), Süleyman Sami Bey gibi birçok tanınmış kişiler ve yüksek tabakadan hanımlar bulunuyordu” (İsimsiz, 30 Temmuz 1920, 2).

1920'li yılların başında yaklaşık 20 bin nüfuslu bir orta Anadolu kenti olan Ankara, ilk zamanlarda zorunlu olarak İstanbul'a gidip gelmesi gereken İstanbul aydın ve bürokratlarının gözünde, Millî Mücadele'nin kıt kaynaklarını en etkin şekilde kullanmaya çalışan bir mahrumiyet bölgesidir. Kendisine *“Ankara'nın nesini sevdiği”* sorulduğunda *“İstanbul'a dönmesini”* diye yanıt veren Yahya Kemal, bir anlamda dönem aydınının Ankara hakkındaki duygularına da tercüman olur. Başkent olmasıyla birlikte, modern topluma özgü davranış biçimlerinin sergileneceği balolar, Ankara'da üst düzey yöneticiler ve vekiller arasında yayılır. Bu tarz eğlenceler sayesinde, İstanbullu misafirler açısından Ankara daha *“yaşanabilir”* bir hâl almaya ve böylece aydınların gözündeki olumsuz Ankara imajı değişmeye başlar.

1923'ten sonra balolar, resmiyet ve önem kazanır (Özer 2014). Cumhuriyet'in kuruluşunun ardından ilk balo 1925 yılının Eylül ayında İzmir'de verilir. Mustafa Kemal'in isteği ile yapılan bu baloyu bir ay sonra yapılan 29 Ekim Cumhuriyet balosu takip eder. Davetlileri arasında cumhurbaşkanı başta olmak üzere başbakan, bakanlar, büyükelçiler, ordu komutanları ve basın mensupları vardır. Aynı yıl diğer illerde ve ilçelerde de belediye başkanları ve askerî makamlar aracılığıyla orduvevlerinde veya garnizon komutanlıklarında balolar düzenlenmeye başlar. Sonraki yıllarda Ankara'da düzenlenen Cumhuriyet baloları, İstanbul, İzmir, Adana, Konya gibi büyük şehirlerden ve diğer illerden gelen yerli ve yabancı davetlilerin katılımıyla gerçekleşir (Duman, 1997, 46). Müzikli ve danslı eğlenceler kapsamında Cumhuriyet balolarını Türk Ocağı, Hilal-i Ahmer, Himaye-i Etfal gibi kurumların düzenlediği yardım baloları takip eder. Kısa sürede ilgi odağı olan baloların davetlileri, baloda giyeceği kıyafetin hazırlığına ve sergileyeceği dansı öğrenmeye ciddi mesai harcamaya başlar.

Devlet erkânı resmî baloların yanında, davetlilerinin yine protokol üyelerinden seçildiği özel balolar da düzenler. 1927 yılının şubat ayında başbakan İsmet İnönü'nün ev sahipliğini yaptığı balodan iki gün sonra, Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin düzenlediği balo Ankara'nın eğlence hayatını hareketlendirir. Himaye-i Etfal Cemiyeti aynı dönemde Kastamonu'da da bir balo tertip eder.² Atatürk'ün yurtiçi gezileri esnasında ziyaret ettiği il merkezlerinde, idarî ve askerî makamlar veya eşraf tarafından. Atatürk'ün şerefine balolar tertip edilir (Atay, 627).

2. Siyasî Kamu İle Edebî Kamunun Buluştuğu Nokta: Türk Romanında Balo

Tanzimat dönemi romanlarında Avrupa ile kıyaslanan Osmanlı baloları, sefahat ve tüketim nedeniyle eleştirilirken, Edebiyat-ı Cedîde dönemi romanlarında yüksek bir zevk ve eğlence hayatına ait bir eğlence türü olarak görülmüş; sosyal hayatı tamamlayıcı bir unsur olarak ele alınmıştır. Tanzimat ve Edebiyat-ı Cedîde dönemi yazarları, romanlarda, eğlence hayatında kadının konumlandırılması, gayr-i meşru birliktelikler, kadın ve erkeğin davranış biçimleri, kadının metalaştırılması, erkeğin kamusal hayatta özgürleşmesi, tüketim ve sefahat... gibi birçok konuya da değinmiştir (Bulut, Vol: 6, Issue: 20, 2015). Balolar ve orada yaşananların geleneksel hayata aykırı yanları 1920 sonrasında yayımlanan kurgusal diğer türlerde de görülür. Bu metinlerde eleştiriler bazen erkek karakterin bazen de kadın karakterin bakış açısıyla verilir. Hakkı Süha Gezgin'in "İki Mektup" hikâyesinde Rana, balolardan zevk alan orada yaşanan ilişkileri önemseyen arkadaşı Hümeysra'yı "Bu çaylar, balolar ve arada sırada yaptığın kaçamaklar, kirli merdivenlerinde seni layık olduğun kadar, indirmişler. Ne yazık ki bir mezbeleğe düşen sen, hâlâ bir Fatih gururu içinde yıldızlarla konuştuğuna inanan gafletinle mesutsun, bence bu kadar düşkün bir saadet ancak merhamete değer Hümeysra!" (Gezgin, 2018, 104-105) sözleri ile eleştirirken Ahmet Nuri Sekizinci'nin "Dulluğa Veda" hikâyesinde maskeli baloya katılan erkek kahramanın, evlenmeyi planladığı Meliha'yla yaptığı maskeli görüşmede ona karşı düşünceleri değişir. Meliha'ya "Ben bu gece kanaat hâsil ettim. Sizin ruhunuzda zevce olmaktan ziyade metres olmak sevdası var. Kıyılacak nikâhımızı bir tarafa bırakalım. Ben sizi seviyorum. Siz de beni severseniz metresim olur musunuz?" teklifini yapar. Bu durum "kadını toplum içerisinde itibarsız bir konuma sokacak bir teklifle karşı karşıya bırakırken erkek karar mekanizması olarak varlık gösterir" (Türk 2018, 180) sonucuna ulaşır.

Türk romanında baloya ilk yer veren yazarımız Ahmet Midhat Efendi'dir. Baloyu "büyük bir salonun içinde erkek, kadın birkaç yüz veyahut birkaç bin adamın bil içtima müsavi bir hürriyet üzere eğlenmeleri kaziyesi" şeklinde tanımlayan sanatçının, zihninde balodan da büyük, tam bir karnaval imgesi vardır. Yazarın *Karnaval* adlı romanının zeminini balolar oluşturur. Ahmet Midhat Efendi'ye balo veya karnaval ortamı sanatçıların kırk yılda dahi tüketemeyecekleri bir sermaye gibi gelir (Ahmet Midhat, 2000: 15). Dolayısıyla sanatçının baloya veya karnavala yaklaşımı sanatı için geçerli zengin bir malzeme oluşturması açısından dır.

² Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Kastamonu'da düzenlediği baloya eşi olmadan tek başına gitmek isteyen valinin mülkiye müfettişi tarafından soruşturulması basında yer almıştır (İmzasız, 27 Şubat 1927, 2)

Yeryüzünde Bir Melek (1879), *Karnaval* (1881), *Müşâhedât* (1891), *Esrâr-ı Cinâyât* (1884), *Ahmet Metin ve Şirzad -Yahut- Roman İçinde Roman* (1892), *Paris'te Bir Türk* (1876), *Cellât* (1884), *Haydut Montari* (1888), *Mesail-i Muğlaka* (1898), *Arnavutlar Solyotlar* (1888) romanlarında Ahmet Midhat Efendi'nin "toplumun ahlaki yapısına zarar verdiği düşüncesiyle sefahate ve tüketime uzanan Batı tarzı eğlencelere eleştirel bir tutumla" yaklaştığı söylenebilir (Bulut, Vol: 6, Issue: 20, 2015,53).

Edebiyat-ı Cedîde romanında ise balo, Batılı yaşayış tarzının bir parçası ve göstergesi olarak yer alır. Tanzimat romanından farklı olarak bu dönemde balolar, sosyal hayatı tamamlayıcı bir unsurdur. Edebiyat-ı Cedîde romanındaki salon hayatı Türk toplumundaki balo tarzı danslı eğlencelerin yansıması olarak da değerlendirilebilir (Çıkla, 2004, 224) Safveti Ziya'nın *Salon Köşelerinde* (1898) romanı başlığından itibaren değişen eğlence anlayışının ve kültürel unsurların romanımıza yansıdığını göstermektedir. Ana kahraman Şekip'in "kış mevsiminin ilk ve kibar balolarından biri"ne gitmek için hazırlık yapmasıyla başlayan roman, özellikle de yabancı ailelerle Tokatlıyan, Odeon, Kristal, Union Français gibi o zamanlar İstanbul'un ünlü salonlarında yapılan diğer balolarla devam eder (Türk, V. I – N. 2, Summer 2008, 87 – 97).

Halit Ziya'nın *Aşk-ı Memnu* (1899), Mehmet Rauf'un *Son Yıldız* (1927), *Karanfil ve Yasemin* (1924), *Böğürtlen* (1926), *Halas* (1929) romanlarında baloya rastlamak mümkündür. Mehmet Rauf'un romanlarında balolar, ilişkilerin sosyal ve toplumsal boyutunu göstermek, Beyoğlu zevk ve eğlence hayatının kirli ilişkileri içinde, yüksek bir hayatı idealleştirmek amacıyla kullanılmıştır (Törenek, 1999, 99-100). Adil Nami'nin *Balo'dan Sonra* (1915) ve Hasan Basri'nin *Tango Yüzünden* (1916) romanlarında da Batı hayranı züppe gençlerin içine düştükleri komik durumlar balo bağlamında aktarılmıştır (Gündüz, 2006, 111).

Yakup Kadri, *Kiralık Konak* (1922)'la İstanbul'daki toplumsal yaşantının değişimini, *Ankara* (1934) romanı ile de Ankara'daki değişimi işler. *Kiralık Konak* romanına Cevdet Paşa'nın *Tezakir*'de dile getirdiği bir sebebe gönderme yaparak başlar. Cevdet Paşa, zengin Mısır hanedanının İstanbul'a gelip, lüks ve şatafat içinde yaşamaya başlamasını, İstanbul'un alafrangalaşmasındaki sebeplerden biri olarak görür. Özellikle Mısırlı hanımların alafranga elbise ve eşyalarına rağbet eden İstanbullu hanımlar onları taklit etmeye çalışır (Cevdet Paşa, 1953, 20). Yakup Kadri romanına, bu durumun İstanbul'da yaşayanların hayat standartlarına ve toplum kültürüne etkisine dikkat çekerek başlar:

"Zamanlar artık eski zamanlar değil, iki sene içinde pek çok âdetler değişti. Kışın konaklarda, yazın yalılarda oturan aileler gittikçe azalmaktadır. Hususiyile Mısırlıların tehacümünden sonra Boğaziçi'nde yalısı köşkü olup da kiraya vermektan sakınanlara ya çok zengin ya çok hesapsız nazariyle bakılıyor" (Karaosmanoğlu, 2016, 1).

Devamında, Beyoğlu'ndaki eğlence hayatı olumsuz bir yaklaşımla verilirken, kızı damadı ve torunlarıyla birlikte yaşayan Naim Efendi, eğlence hayatındaki bu değişimi bizatihi hisseder. Eski dönemlerde kalabalık gruplarla yaptıkları alaturka sohbetlerin yerini sosyetik çay partilerinin, içkili-danslı eğlencelerin aldığı konağa yabancılaşmıştır. Her yıl gittikleri Kanlıca'ya o yıl gidememiş olmak damadı Servet Bey'i ve torunları Seniha ile

Cemil'i üzmetten ziyade memnun eder. Çünkü Kanlıca, asrî eğlenceleri ve akşamüstü çay ziyafetlerini sekteye uğratmaktadır.

Cumhuriyet Dönemi romanları içerisinde baloya en fazla yer veren *Ankara* romanıdır. Yakup Kadri'nin *Ankara* adlı eseri yakın tarihimizin siyasal ve kültürel değişimini yansıtan bir roman olma özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Millî Mücadele Dönemi, Cumhuriyet'in ilk yılları ve 1940'lı yıllara kadarki dönemi olmak üzere Ankara'nın üç döneminin ele alındığı romanda zaman ve mekân unsurları etkin bir şekilde kullanılmıştır (Tiken, 2013). Salon eğlenceleri, Millî Mücadele'nin hemen ardından toplumsal yaşama dâhil olur. Hatta çokluğuyla dikkat çekicidir. Ankara'nın üç döneminin anlatıldığı romanda her bir dönem bir kısımda ele alınmıştır. II. Kısım Ankara'nın 1923 sonrasını anlatır. On bölümden oluşan bu kısmın 1., 2., 3., 4., 5., 7. ve 10. bölümlerinde çay partileri, suare veya baloya dair birer sahne vardır:

1. Bölüm: Hakkı Bey ve eşi Selma Hanım geç biten bir suarenin sabahına uyanır.
2. Bölüm: Aynı günün akşamında Hakkı Bey ve eşi Selma Hanım bir çaya davetlidir.
3. Bölüm: Hakkı Bey ve eşi Selma Hanım Ankara Palas'ta yapılan 1927 yılı yılbaşı balosuna katılır.
4. Bölüm: Hakkı Bey ve eşi Selma Hanım Ankara Palas'ta yapılan 1927 yılı yılbaşı balosundadır.
5. Bölüm: Selma Hanım'ın evinde bir çay partisi verir.
6. Bölüm: Salon hayatına bu kadar karışmanın doğru olup olmadığının sorgulandığı bir bölümdür.
7. Bölüm: Hakkı Bey ve eşi Selma Hanım Ankara Palas'ta yapılan bir balonun davetlisidir.
10. Bölüm: Daha önce katıldıkları bir balodan bahis vardır.

İkinci bölüm sabahın beşine kadar süren bir suarenin yorgunluğuyla öğle vakti uyanan Selma Hanım'ın kendini ve eşini sorgulamasıyla başlar. Bu durum Selma Hanım açısından, yaşadıkları her eğlence gecesinin sonrasında sık sık yaşanmaya başlar. Çünkü kocasının bu eğlencelerde teatral bir edayla başka kadınları dansa kaldırması, onları eğlendirmeye çalışması, Selma Hanım'ın hoşuna gitmez. Kocasını ise her gün düzenlenen bir balo, bir suare veya bir çay daveti ile Ankara'yı kuşatan bu eğlence kültürü içinde kendi yaptıklarını normal karşılamaktadır. Hemen hemen her gün yapılan bu eğlencelerin hepsine katılmak zorunda mıdır? Bu sorunun cevabı mecburî olmamak kaydıyla evet'tir. Yani kahraman kendini mecbur hissetmektedir. Bunun sebebi romanın kadın ve erkek kahramanına göre değişmektedir. Erkek kahraman için, baloların içki, dans ve kâğıt oyununa ve kadınlarla sohbet etme; kadın kahraman için ise Ankara elitini tanıma imkânını ve o kesime dâhil olduğu hissini verdiği için bu türlü eğlence partilerini kaçırmazlar.

Hayatlarına yeni giren bu eğlence kültürünün ilk örnekleri durağandır. Romanda Ankara'nın ilk suaresi Selma Hanım'ın gözünden;

"O zaman, herkes, daha nasıl oturup kalkacağını, nasıl gezineceğini, nasıl dans edeceğini hiç bilmezdi. Duvar kenarlarında küme küme hareketsiz hanımlara ve büfe başlarında hiç konuşmaksızın, mütemadiyen içip çakıştıran toy ve mahcup gençlere rast gelinirdi. Dansa başlamak isteyen bazı heveslilerin, meydanda dönen çiftlerin çoğalmasını beklediği görülürdü. Herkes birbirini "Haydi bakalım, haydi bakalım," diye teşvik ederdi" (Karaosmanoğlu, 2009: 98-99).

şeklinde ifade edilir.

Romanda, 1927 yılının Noel ve yılbaşı balolarına, Ankara’da, *her seneden daha zevkli bir hazırlanış* olduğu ifade edilir. Çünkü o yılki eğlenceler yeni açılmış olan Ankara Palas’ın büyük hol ve salonlarında bin kişilik kalabalık bir davetli grubuyla yapılacaktır. Akşam yemeğinin ardından, saat ondan itibaren Ankara Palas’ın önü hareketlenmeye başlar. İçleri birer mağaza camekânı gibi aydınlatılmış özel araçlarıyla veya kiralananmış şık otomobillerle şehrin dört bir yanından gelen misafirler, otelin kapısında birikmiş olan meraklı halkın arasından, beyaz eldivenli polislerin yardımıyla içeri girer. Arabaların otelin kapısında durmasıyla misafirlerin içeri girişi arasında geçen süre dahi romanda bir seremoni olarak aktarılır:

“Bu insanlar, arabaları tam yaya kaldırımının önüne yanaşınca, bir iki dakika süren bir tereddütten sonra ayaklarını basamaklara uzatıyorlar, ağır ağır yere inerek, Ankara Palas’ın mermer merdivenlerine doğru ilerliyorlar ve kâh çiftler, kâh üçer dörder, kadınlı erkekli gruplar halinde bir müddet dış vestibulin ortasında birikiyorlardı. Bunları, ağırlaştırılmış birer sinema şeridi gibi seyre dalan yerliden ve köylüden mürekkep sokak kalabalığı için, hiç şüphesiz balo denilen şey burada başlıyor ve burada bitiyordu” (Karaosmanoğlu, 2009, 110).

Bu cümlelerin romanın en can alıcı cümleleri olduğu söylenebilir. Misafirler içeri girdikten sonraki kısım dışarıda bekleyen kalabalığın muhayyilesinde esrarengiz unsurlarla doludur. Her ne kadar içerdekiler bu tür eğlencelerin yeni hayatın icaplarından olduğuna ve dışarıdakilerin de zamanla alışacağına inansalar da Selma, otelin merdivenlerinden çıkarken attığı her adımın halkla arasındaki mesafeyi açığının farkındadır (Karaosmanoğlu, 2009, 113).

Ankara romanındaki ilk balo, gelenekle modernliğin, teoriyle pratiğin sürekli olarak çatıştığı bir ortamdır. Ankara’da bulunan elçiliklerin çalışanları, modern davranışlar konusunda Ankara elitinin rol modelidir. Fakat bu eğence tarzına alışkın olmayan Türkler arasında reveransı abartıp yerlere kadar eğilen erkekler, tanımadığı bir erkekle dans etmek istemediği için kendi kabuğuna çekilen kadınlar, kocasının dans ettiği ya da konuştuğu kadını kiskandığı için vaktini iç çekişmelerle geçiren hanımlar vardır.

Servet-i Fünûn romanlarında olduğu gibi *Ankara* romanında da balo, bir tanışma/karşılaşmaya sahne olur. Selma Hanım, III. kısımda kocası olacak olan Neşet Sabit’le daha önce Aktepe’de bir bağ evinde tanışmış, Ankara Palas’taki yılbaşı balosunda da birbirlerini daha yakından tanıma imkânı bulmuştur. Bu iki kahraman diğerlerinden farklı olarak baloyu salt eğlenerek değil fikir teatisinde bulunarak da geçirirler. Sürekli kendisini ve ülkenin içinde bulunduğu durumu sorgulayan bu iki kahraman, inkılâbın yanlış algılandığı, hayatın dış unsurlarına dair değişikliklerin veya konforun inkılâp anlamına gelmediği, inkılâp yıllarının getirdiği refah ve saadetten liyakatsiz kişilerin faydalandığı, inkılâpların Ankara’da yeni bir hayat kalıbı oluşturduğu fakat bu kalıbın bize özgü olmadığı konusunda hemfikirdir.

“... bu balo, bu otel, sizin Yenişehir evleriniz, bunlar hep birer hayat kalıbıdır ama bizim kendi inkılâbımızın ateşinde dökülmüş kalıplar değil. Bizim ruhumuzdaki yeni hayat prensibinin, yeni hayat özünün tomurcuğu da

çatlamadı. Çatlamış olsaydı, memleketteki hayat şartlarının yalnız küçük bir ekalliyet lehine değil bütün millet için değişmiş olması lazım gelirdi.” (Karaosmanoğlu, 2009, 123)

Ankara Palas'taki balonun ardından bu sefer Selma Hanım'ın evindeki bir çay partisinde Ankara eliti bir araya gelir. Zira her ayın ilk çarşambası Selma Hanım'ın evinde çay daveti vardır. (Karaosmanoğlu, 2009, 126) Selma Hanım'ın evindeki çay partisi de balonun bütün enstrümanlarını ihtiva etmektedir: müzik, tango, viski ve briç... Selma ve eşinin katıldığı çay toplantılarından birinde öncelikle ev sahibesi ve müsteşarın hanımıyla tango yapan Hakkı Bey, dansın ardından evin sakin bir köşesine kurulan masalarda briç oynar. Ankara halkı arasında rekabet ve kıskançlık hisleriyle karışık modern olma/görünme hevesiyle kıyafetler hazırlanır, danslar öğrenilir, yabancı dille karışık bir Türkçe ile konuşma gayreti içine girerler (Karaosmanoğlu, 2009, 106). Ev, Neşet Sabit'in alışkın olmadığı tarzda tefriş edilmiştir. Neşet Sabit ne yana baksa hoşuna gitmeyen bir unsurla karşılaşır ve hem insan hem eşya kalabalığı içerisinde kendi varlığına yer bulamayacak hale gelir:

“Büyük bir mobilya-gramofon durmaksızın dans havaları çalıyordu. Salonun ortasında, dudakları ve tırnakları kızıla boyanmış kadınlar, bol paçalı ve dar belli erkeklerin kolları arasında dönüp duruyordu. Duvar kenarlarında, birtakım adamlar, kimi ellerinde sarı, eflatun ve al çay fincanları, kimi ince, uzun wisky kadehleriyle ortada dönenleri candan takip eder görünüyorlardı. Neşet Sabit, eline tutuşturulan bir çay fincanı ile bir pasta tabağını nasıl idare edeceğini bilmeyerek, şaşkın, perişan, bunların sırasına geçip durdu. Artık, bulunduğu noktadan bir yere kımıldamak istemiyordu. Sanki, kımildarsa yürümesini şaşırarak, birine çarpacak veya parkede ayağı kayıp boylu boyunca yere yuvarlanacak sanıyordu. Lakin bir yandan, beceriksiz, pısrık, toy bir delikanlı vaziyetinde kalmaktan da sıkılıyordu. Çay fincanını ve tabağını büfeye koyduktan sonra içeri ki salonlardan birine geçmek istedi” (Karaosmanoğlu, 2009, 132).

Cumhuriyet ideolojisi balolar vasıtasıyla kadını sosyal hayata sokmak ister. Fakat Selma Hanım, kadının sosyal hayata ancak çalışarak katılabileceğini düşünmektedir. Romanda lüks tüketim ve monden hayat tarzı kadını değerli kılmadığı gibi onu metalaştırmak yoluyla değersizleştirmiştir. Üstelik kocasının mütemediyen tekrarlanan suare, çay, balolarda ecnebi bir kadımla flört etmeye başlaması, bu durumun Yenişehir salonlarında ağızdan ağza dolaşması, kocasının da “Ankara'nın en güzel, en zarif, en şuh ve en çok peşine düşülen kadınının” samimiyetini kazanmış olmayı bir gurur kabul edip meşrulaştırmaya çalışması, Selma'nın gurur ve haysiyetini zedeler (Karaosmanoğlu, 2009, 154).

Meşruiyet ve Cumhuriyet Dönemi yazarlarından olan, milletvekilliği de yapan Aka Gündüz'ün romanlarında da yeni hayat ve ona ait değerler yer almaktadır. Meşruiyet, Millî Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi ideolojilerini roman, hikâye ve tiyatrolarına yansıtır (Güneş 2011). Aka Gündüz'ün Atatürk Dönemi'nde yazdığı romanlarda, baloların sosyal dayanışma ve yardımlaşma misyonu ön plana çıkmaktadır. *Tank Tango* romanındaki “dul

kadınları himaye balosu”, *Çapraz Delikanlı*’daki “şefkat balosu”, toplumsal dayanışma örnekleri olarak ele alınabilir.

Aka Gündüz’ün *Çapraz Delikanlı* romanında (Gündüz 1938), Evkaf Oteli’nde ve Hale Gazinosu’nda balolar düzenlenir. Evkaf Oteli’ndeki balo bir Şefkat Balosu’dur. Yakışıklılığı ve çapkınlığı ile Ankaralı kadınlar arasında ünlenen Okan, sevgilisi Aykız’a meşruiyet kazandırmak için onu, Muallâ ve Neriman hanımların Evkaf Oteli’nde düzenlediği Şefkat Balosu’na götürür. Evkaf otelinin üç salonunu dolduran kalabalık, Ankara’nın üst düzey kesiminden oluşmaktadır. İpek ve elmaslar ile bezenmiş kadınların ilgi odağı Okan ve cemiyet ortamında ilk defa görünecek olan sevgilisidir. *Balonun hamisi* ilk dansı yaparak baloyu açar ve Okan’la meçhul kadını piste davet eder (Gündüz, 1938, 52). Ankara sosyetesinin bu yeni çifti kibar bir teşekkür reveransıya daveti kabul eder. Sergiledikleri dansla salondaki misafirlerin takdirini toplarlar. Tango, bluz, vals ve çarliston gibi dans stillerinin hepsinde başarılı bir performans sergilerler. Davette bulunan diğer erkekler, Okan’ın sevgilisi ile dans etmek ister. Genç bayan bütün teklifleri reddeder fakat *balonun reisinin* kendisini dansa kaldırmasını beklediğini söyler. Bunu reise nasıl söyleyeceklerini bilemeyen teşrifatçılar endişe ile birlikte söylemeye mecbur kalırlar. *Şefkat balosunun hamisi olan ihtiyar muhterem zat* memnuniyetle kalkar, hayretle bakan gözler ve alkışlar arasında güzel kadını dansa kaldırır (Gündüz, 1938, 53). Çapraz delikanlı Okan da *umumî direktörün* ailesinin yanına gider ve müdürü olduğu kalemin daktilo memuru Perin’le dans etmeye başlar.

Ankara’nın o dönemdeki eğlence mekânlarından bir diğeri de Karpiç’in açtığı Hale Gazinosu’dur. Gazinoda sık sık sosyeteye tedanslar, dinedanslar verilir, hoşça vakit geçirmeleri sağlanır. İçkili, danslı eğlencelerdir (Gündüz, 1938, 104) Viski, Ankara’nın barlarında yeni yeni tadılan bir içkidir. İlk defa içenler lezzetini ve kokusunu garipsemiş olsalar bile, fiyatı yüksek ve kibar içkisi olduğu için zoraki beğenir görünürler (Gündüz, Ben Öldürmedim Kokain, 1933, 5).

Aka Gündüz, *Çapraz Delikanlı* romanında, o dönemde Ankara’nın ileri gelenlerinin düzenlediği bir toplanma türüne de yer verir. Şehrin ileri gelenleri yeni taşındıkları evi, çevrelerine göstermek için evlerinde bir suare tertip etmektedir. Romanda Şemsi Beyler, yeni yaptırdıkları evin açılış töreni için dostları arasında özel bir suare tertip etmişlerdir. *Zarif bir ev, zevkli bir tertip, seçkin misafirler, piyano ve gramofon* bu davette misafirlerin aklında kalan unsurlardır (Gündüz, Çapraz Delikanlı, 1938, 81). Danslı bir eğlence şekli olan bu tür davetlerde de katılımcılar, çeşitli stillerde ve *blakboton* gibi yeni öğrenilmeye başlanan danslarda hünerlerini sergiler (Gündüz, Çapraz Delikanlı, 1938, 83).

Aka Gündüz’ün diğer bir romanı *Çapkın Kız*’da da Ankara sakinlerine bir akşam programı verilir. Bu program oldukça yoğundur ve neredeyse sabaha kadar süren bir eğlenceyi kapsar. Akşam, Yeni Sinema’da Fatma Enise Hanım’ın verdiği konseri izleyerek başlar. Konser çıkışı akşam yemeği için Lozan Palas’a davetli olan Çapkın kız ve ailesi - halasının kızı ve kocası, çocukları- eniştesinin bir akrabasının Çapkın kızın şerefine verdiği küçük ziyafete katılır. Gece yarısından sonra da Ankara Palas’taki maskeli baloya iştirak ederler (Gündüz, Çapkın Kız, 1930, 18).

Hilaliahmer’in verdiği maskeli balo Ankara gençlerinin merakla beklediği bir eğlencedir. (Gündüz, Çapkın Kız, 1930, 67) Maskeli baloya ailesi ile birlikte gidecek olan Betigül, babasının böyle eğlencelere katılmasındaki maksadı şöyle açıklar: “*Babam böyle*

fırsatları kaçırır mı? Orada kendinden büyüklere compliman çakacak. Asrî desinler diye beni prezante edecek. Ben de keyfime bakacağım. Bunun için yarın mektebe gelmeyeceğim” (Gündüz, Çapkın Kız, 1930, 72). Demek ki bu tarz eğlencelere katılmak Ankara sosyetesini için mektepten daha önemlidir.

Çapkın kız ve arkadaşlarının Anadolu çocuklarına bakışı olumlu olmasına karşın birçok şehirli, Mehmet’le kardeşi Sevil’i küçümser. Onların İstanbul’da bir baloda yöresel oyunlar oynamasını alay konusu yaparlar. Şehirlielerin kendisine olumsuz bakışı Mehmet ve kardeşinin gözünden kaçmaz. Mehmet, İstanbul’u ve bazı İstanbulluları çok beğenmek/sevmekle birlikte şehir hayatında tutunamayacağı kanaatine varır: *“Biz burada yapamıyoruz. Biz saksısı değiştirilmiş çiçeklere benzeriz. Eksik taraflarını hisseden duyguların gururu ağır oluyor”* (Gündüz, Çapkın Kız, 1930, 164).

Sadri Ertem’in *Bir Varmış Bir Yokmuş* romanında ise Sultan Abdülmecid, Fransız Sefareti’nin verdiği baloya katılır. *“Şarap, şampanya, neşe, kadın sesi, raks, ipekli kadın elbiselerinin hışırtısı, cins cins lavantaların acayip kokusu”*, bağımlılıklarının pençesinden kurtulmaya çalışan roman kahramanı Abdülmecid’i eski günlerine döndürür (Ertem, 1933, 82). Fransız sefirin kendisiyle tanıştırdığı Düşes Ema ile Abdülmecid arasında başlayan alaka, ertesi günlerde de devam eder. Oryantalist bakışla bir Şark sarayını merak eden Ema, Abdülmecid’in davetiyle aklındaki bütün soruların cevabını bulur.

Mehmet Rauf’un *Halas* romanında Millî Mücadele Dönemi’nde bir İngiliz ailesiyle münasebet kuran Nihat’ın İngiliz Kulübü’nde tertip edilen baloda, bu ailenin kızı Beatrice’le tanışması ve ondan etkilenmesi anlatılır:

“Onu bir gece Buca’da İngiliz kulübünde verilen bir baloda görmüştü, işte o andan beri onunla ilgileniyordu. (...) Rüzgâr gibi canlılığı, alev gibi uçuşu, sonra birdenbire durularak mahzun denecek surette kibar ve ağırbaşlılığı, kısaca her şeyiyle, her hâli ve her rengi ile delikanlı için öyle bir büyü oldu ki, Nihat, bütün eğlenceleri bırakarak tüm dikkatini Beatrice üzerinde toplayıverdi” (Mehmet Rauf, 2005: 55).

Halide Edib’in *Zeyno’nun Oğlu* (1928) romanında balo, medeniyetin en yüksek nimeti olarak ifade edilir:

“...kendi etrafında kadınlı erkekli asrî bir cemiyet toplayacak, çaylar verecek, briç ve poker oynayacak, dansı moda haline sokacak, Diyarbakır’da yeni hayatın bir çeşit kraliçesi olacaktı. Giderken gramofon götürüyordu. Fakat tesis edeceği sosyete kabiliyet gösterirse, İstanbul’dan bir cazband getireceklerdi. Belki ekâbirden biri Diyarbakır’a gelirse, onun şerefine bir balo ile başlayarak, balo gibi medeniyetin en yüksek nimetini de Diyarbakır’a tattıracaktı” (Adıvar, 2010, 49).

Diğer romanlardan farklı olarak *Zeyno’nun Oğlu*’nda balo, toplumun ahlâkını bozan taraflarıyla değil, medenî hayatın bir gerekliliği olarak gösterilmiştir. Balo sayesinde, Diyarbakırlılar, daha önce tecrübe etmedikleri yeni yaşam pratiklerini deneyimleyecektir.

Sonuç

Türk toplumunun yepyeni bir medeniyete adım attığının göstergesi olarak algılanan balolar Cumhuriyet Dönemi romanlarına yansımıştır. Cumhuriyet baloları, yılbaşı baloları, maskeli balolar, hayır amaçlı balolar (şefkat sofraları) ve ev partileri bu romanlarda yer alan danslı ve içkili toplantılardır.

Balolar, Batılı tarzı kadın-erkek ilişkilerinin, eğlence anlayışının, giyim-kuşamın, davranış modellerinin ve daha bir dizi yeniliğin mekânı olarak romanlarda yerini alır. Cumhuriyet değerlerinin benimsendiğini gösteren bir vitrin konumundadır. Öte yandan bu faaliyetler, katılımcılarına meşruiyet kazandırdığı için bürokraside görev almak isteyenlerin -bilhassa- balolara iştirak ettikleri romanlarda işlenmiştir.

Ankara romanında, baloların kültürümüze ait olmadığı ifade edilirken, türkü söylenip, yöresel dansların yapıldığı mekânlar olumlanmıştır. Aka Gündüz'ün incelediğimiz romanlarında ise balolar, Atatürk ilkelerinin ve modern yaşamın bir gereği ve sonucu olarak yer almaktadır.

Kaynaklar

- Adivar, H. E. (2010). *Zeyno'nun Oğlu*. İstanbul: Can Yayınları.
- Ahmet Midhat. (2000). *Karnaval*. Ankara: TDK Yayınları.
- Atay, F. R. *Çankaya*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Bulut, F. (Vol: 6, Issue: 20, 2015, Vol: 6). Tanzimat ve Edebiyat-ı Cedîde Romanında Batılı Bir Eğlence Kültürü: Balo. *International Journal Of Eurasia Social Sciences* , 39-65.
- Cevdet Paşa. (1953) Tezâkir, (Yay. Cavid Baysun), Cilt:1, Ankara: TTK Basımevi.
- Çıkla, S. (2004). *Roman ve Gerçek Bağlamında Kültür Değişmeleri ve Servet-i Fünûn Romanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Duman, D. (1997). Cumhuriyet Baloları. *Toplumsal Tarih* , 7 (37), 44-48.
- Ertem, S. E. (1933). *Bir Varmış Bir Yokmuş*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Gezgin, H. S. (2018). *Aşk Arzuhalçisi* (Haz. E. Bilgehan Türk) İstanbul: Arı Sanat.
- Gündüz, A. (1930). *Çapkın Kız*. İstanbul: Burhan Cahit Matbaası.
- Gündüz, A. (1933). *Ben Öldürmedim Kokain*. İstanbul: Akşam Matbaası.
- Gündüz, A. (1938). *Çapraz Delikanlı*. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.
- Gündüz, O. (2006). II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türk Romanında Yeni Açılımlar, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4/8, 101-164.
- Güneş, M. (2011). *Aka Gündüz'ün Hikâye, Roman ve Tiyatrolarında Sosyal Meseleler*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- <http://tdk.gov.tr>. (Son erişim tarihi 2 Mayıs 2017)
- İmzasız, "...", *Cumhuriyet* , 30 Temmuz 1920, s. 2.
- İmzasız, "...", *Milliyet* . 27 Şubat 1927, s. 2.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2009). *Ankara*. İstanbul: İletişim.
- Koçu, R. E. (1994). *İstanbul Ansiklopedisi*. C. 7, İstanbul: Ercan Matbaası.
- Oktay, C. (2003). *Siyaset Bilimi İncelemeleri*. İstanbul: Alfa.
- Özer, İ. (2014). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yaşam ve Moda*. İstanbul: Truva Yayınları.
- Özev, M. H. (2005). Meşruiyet Kavramının Dönüşümü. *Bilim ve Sanat Vakfı Bülteni* (57), s. 87-97.
- Tiken, S. (2013). Zaman ve Mekân Birlikteliği Açısından Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara Romanı Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies* , 8/13, 1551-1560.
- Törenek, M. (1999). *Hikaye ve Romanlarıyla Mehmet Rauf*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Türk, E. B. (Bahar 2018). "İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci'nin Hikâyelerinde Kadın" *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 43, s. 173-185.
- Türk, H. (Summer 2008). "Novel of the Constitutional Period: Salon Köşelerinde", *International Review of Turkology*, V. I – N. 2, pp. 87 – 97.
- Ünal, B. (2016). Meşruiyetin Yeniden Üretilmesinde Mekânın Önemi. *Amme İdaresi Dergisi* , 49 (3), 41-57.
- Weber, M. (2003). *Sosyoloji Yazıları*. (T. Parla, Çev.) İstanbul.
- Yıldırım, E. (2009, Haziran/Temmuz/Ağustos). "Çankaya Kadar Modern ve Seküler; Hacı Bayram Kadar Geleneksel ve İslamî Ankara". *Medeniyet, Edebiyat ve Kültür Bağlamında Şehirlerin Dili, Hece Özel Sayısı* , 395.

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
DERGİ EDİTÖRLÜĞÜNE**

Konu: Etik Beyan / İzin Belgesi

Derginizin 2021 yılı 71. sayısında yayınlanmak üzere kabul edilen **“Bir Meşruiyet Mekânı Olarak Balolar ve Baloların Cumhuriyet Dönemi Türk Romanına Yansımaları”** adlı çalışma 12-14 Mayıs 2017 tarihinde Atatürk Üniversitesi’nde düzenlenen *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Bilgi Şöleni*’nde sözlü olarak sunulmuştur. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Bilgi Şöleni organizasyonuna verilmiş yayın hakları devrine yönelik herhangi bir telif sözleşmem bulunmamaktadır.

Çalışmanın etik açıdan bir sorun teşkil etmediğini beyan ederek, rızam ve bilgim dâhilinde ilgili sayıda yayınlanmasını arz ederiz.

13.05.2021

Dr. Hatice GÜNDOĞAN
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi,
Rektörlük, Türk Dili Bölümü
Yazar

Etik Beyan / İzin Belgesi